Leestafel.

N. Has. Zusterliefde. W. Kirchner Amsterdam 1915.

III.

Een niet minder onmisbare factor dan de beelding van menschelijk zielbeweeg is in den roman, die aanspraak kan maken op den naam van kunstwerk, de *intrige*. Het woord »intrige« hebben wij, over het Fransch heen, uit het Latijn waar *intricare* den zin heeft van »in verwarring-, in moeilijkheden brengen« en dan van »verwikkelen«. Het goede Hollandsche woord voor »intrige« is dan ook »verwikkeling«.

Als verschillende draden, die verward raken in een knoop en daaruit dan weer losgewikkeld worden, moeten in den roman de handelingen der verschillende personen waarin hun zielbeweeg tot uiting komt, met name die der hoofdpersonen of der figuren van het eerste plan, saamloopen in een knoop van verwikkeld hoofdgebeuren dat dan weer los- of ontwikkeld moet worden en zoo tot ontknooping komt.

De verwikkeling of intrige beweegt zich alzoo in drie momenten en wel van *aanvang*, *ontwikkeling* en *ontknooping*.

In deze drie momenten waarin het romangebeuren zich voortbeweegt, ligt, moet althans liggen, het »spannende« van de intrige, dat is het uw aandacht boeiende, wijl het uw belangstelling vasthoudt.

Uitbeelding van menschelijk zielbeweeg alleen doet het 'm niet.

Het kunstwerk is nu eenmaal geen wetenschappelijke verhandeling en de roman nog iets anders dan een studie op het gebied der zielkunde.

Zonder een spannende intrige is de roman »criant vervelend.«

Dan, ook met een »spannende« intrige zonder meer, is men er nog niet.

De wanproducten van literaire kunstenmakers toch waarin »het spant«, omdat het in die producten met moorden en brandstichtingen, rooverijen en dieverijen zoo heet toegaat, en de wanproducten van literaire kunstenmakers waarin de intrige, door haar niet te voorziene sprongen, als van 'n vluchtend duin-konijn, u in de verwachting »waar het heengaat« telkens van de wijs brengt en alzoo uw aandacht vermoeit en tot brekens-toe spant, — de spannende intrige van deze »romans« is, als chicorei voor koffie, niet anders dan een surrogaat voor de spannende intrige der echte romantiek.

Deze laatste toch versmaadt, althans in den modernen roman en daar heb ik het nu over, het er »heet-in-laten-toegaan.« Met het in handelingen uitbeelden van het zieleleven van den misdadiger is deze romantiek spaarzaam. En evenzoo vermijdt zij, bij haar intrige, het gebruik der »trues" van de zooeven genoemde kunstenmakers, maar zoekt het spannende harer intrige èn in het rustig-geleidelijk verloop van het gebeuren in zijn drie momenten èn in het heel natuurlijke van het *aanvangs-*, in de innerlijke noodzakelijkheid van het *ontwikkelings-* en in het uw verstand en gemoed bevredigende van het *ontknoopings*-moment.

* * *

Zien wij nu hoe het staat met de intrige van Zusterliefde.

Mijn technisch bezwaar, want het raakt de intrige wier vinding een zaak van techniek is, mijn technisch bezwaar tegen dezen roman is, dat er niet één intrige in zit, maar dat hij er twee heeft.

Ik heb tot dusver, en dat niet zonder opzet, omdat ik het toen vooral had over de uitbeelding van Gonnie's emotioneel zieleleven, waarvan zoo groote artistieke, zij het dan ook niet ethische bekoring op mij uitging, van Gonnie's offer dat zij aan haar zuster brengt, als van hèt gegeven in Zusterliefde gesproken. Thans moet ik er op wijzen, dat er ook nog een ander gegeven in is, en wel Gonnie's offer dat zij aan haar God brengt.

Mej. Nas heeft niet maar 'n roman, doch bepaaldelijk 'n »christelijke« roman willen schrijven en was daarbij blijkbaar van meening dit niet ánders te kunnen doen dan door er dat tweede gegeven in te brengen.

Over de juistheid van deze meening straks.

Mijn bezwaar nu tegen de twee, uit het dubbel gegeven voorkomende verwikkelingen is, dat daardoor de eenheid van het werk is verbroken, en wel zoo, dat zelfs de titel Zusterliefde op het laatste gedeelte niet meer klopt. Dat toch het eerste gegeven als voorbereiding op het tweede zou zijn bedoeld, komt allerminst uit.

Er wordt in dezen roman, zoowel in het eerste als in het tweede gedeelte, veel van »vrede« in tegenstelling met »strijd« gesproken, maar dat »vrede« is in beide gedeelten niet gelijksoortig.

* * *

Bezie ik nu in verband met deze tweeërlei verwikkeling het *aanvangs*moment, dan wil het mij voorkomen, dat de schrijfster daarmee aan den eisch van goede romantiek heeft voldaan.

Ook al is er tweeërlei verwikkeling, het begint toch heel natuurlijk.

Dat Gonnie, de emotioneele, het kind uit klein-burgerlijke omgeving, al spoedig verliefd raakt op haar rijken, heel gedegageerd, heel ongedwongen doenden, pas uit Amerika gekomen knappen neef Erald is even natuurlijk als dat zij, de levenslustige, in de streng-puriteinsche omgeving waarin zij is opgevoed zich niet thuis voelt. Dat zij, de emotioneele, door medelijden gedrongen er toe komt haar geluk dat zij in de liefde van Erald bezit, ten offer te brengen aan dat van haar zuster is, zooals ik vroeger heb aangetoond, lang niet zoo onnatuurlijk als het wel lijkt en evenzoo is lang niet onnatuurlijk dat zij, de levenslustige, ziende dan vrede, dien haar tante en zuster, omdat die, anders dan zij, gelooven het Christelijk Geloof, dien vrede begeert. Ik denk hier aan Augustinus woord tot God: „Ons hart is onrustig in ons totdat wij gelooven in u."

En evenzoo is natuurlijk, dat uit dit tweeërlei aanvangsmoment beweging opkomt van zielestrijd.

Wat het eerste moment betreft, zou dat niet, wanneer Gonnie beraden en uit plichtsbesef haar geluk aan dat van haar zuster ten offer had gebracht. 'n Handeling uit plichtsbesef toch schenkt wie haar verricht vrede, zij het dan ook vaak 'n duurgekochten. Dat een goed geweten een paradijs is, blijft een waarheid, ook al heeft 'n ketter als Arminius haar het eerst zóó uitgesproken.

In Cesarine, een vertaald tooneelstuk van welks opvoering ik dezer dagen een verslag las, komt een dergelijk gegeven als in Zusterliefde voor, alleen met dit verschil dat daar het offer uit plichtsbesef wordt gebracht. Cesarine, de maîtresse van 'n haar rijk betalend heer, ziet dat op haar *homme de coeur* haar jongere zuster verliefd is. Zij, de gevallene, acht het haar plicht te verhoeden, dat haar zusje denzelfden weg opgaat als zij en doet daarom afstand van »den man van haar hart« en, door te zorgen voor een bruidschat, maakt zij, dat die twee trouwen kunnen. In Zusterliefde is het echter enkel emotie welke Gonnie tot haar offer brengt, en als die heeft uitgewerkt is niet meer dat natuurlijk, dat zij met de gevolgen van haar onbezonnen doen geen vrede heeft.

En wat het tweede aanvangsmoment betreft, Gonnies telkens zien van den vrede der gelooviven, dien zij mist, — het is niet meer dan natuurlijk, dat ook uit dit moment beweging van zielestrijd bij haar opkomt. Zoodra toch 'n goed wat wij missen, waarde voor ons gekregen heeft, verbindt zich aan de gewaarwording van dat gemis 'n onlustgevoel.

* * *

Bezie ik echter in verband met de tweeërlei *verwikkeling*, die uit dit tweeërlei aanvangsmoment opkomen moet, het moment der *ontwikkeling*, dan schijnt het mij toe, dat Mej. Has met haar intrige op het stuk van voldoen aan den eisch van goede romantiek, met dat moment minder gelukkig is geweest.

De strijd, die uit het eerste aanvangsmoment moet opkomen, komt er, en dat, zooals wel te verwachten is, spoedig uit op. Het is de strijd in Gonnie's ziel tusschen passie en plicht. Tusschen haar stille liefde voor Erald en haar besef van, wel niet christelijke, maar toch klein-burgerlijke moraliteit, waarin zij met al haar emotionaliteit, als 'n oester in haar schelp, vast zit, — haar besef, dat zij hem, den man harer zuster, niet mág liefhebben.

De ontwikkeling, de voortgang van dien strijd nu loopt aanvankelijk goed. Zijn hoogtepunt bereikt hij in de door mij, de vorige week, vermelde scène uit hoofdstuk XIX, die eindigt met Gonnie's vertrek uit Erald's huis. Maar dan is lang van verderen voortgang niets meer te zien. In het huis van Mevr. Weber te A, wier zoon, de stoer-orthodoxe Jack op naar verliefd raakt, slaat Gonnie diens liefdebetuiging af met een: »mijn hart behoort een ander." In niet minder dan vier hoofdstukken, het 23e tot en met het 26e, houdt de schrijfster ons noodeloos op met de zeker niet onverdienstelijke, maar de ontwikkeling geen stap verder brengende beschrijving van Gonnie's logeeren bij de mondaine familie Fritze te U., waar zij onder, voor haar geheel nieuwe emoties van wereldsch gedoe, voor een oogenblik haar liefde voor Erald zelfs schijnt te vergeten. Als in het voorbijgaan, zou ik hier, in alle bescheidenheid, aan Mej. Has in overweging willen geven, dat heel-verouderd-stedennamen-met-een-beginletteraanduiden in het vervolg na te laten.

Wat nu betreft den strijd, die uit het tweede aanvangsmoment moet opkomen, dan was dat opkomen wel niet spoedig te verwachten, maar het wordt toch bedenkelijk dat het zoo lang duurt. Gonnie blijft, in haar stille en ongelukkige liefde, opstandig. Tot wie haar spreken van den vrede dien het gelooven van het christelijk Geloof schenkt, zegt ze wel telkens, dat zij dien vrede mist, maar van een strijd om er toe te komen, merkt de lezer eerst iets op het einde van hoofdstuk XXXVI — de roman heeft er 42 — waar »Gonnie snikt om haar ongeloof, haar niet kúnnen vertrouwen op den Heere".

Van 'n innerlijke noodzakelijkheid der ontwikkeling is dan ook, met uitzondering van wat betreft den strijd bij Gonnie tusschen passie en plicht, de scène uit hoofdstuk XIX, nog niets waar te nemen.

Doch de schrijfster, die op het stuk van een intrige-vinden rijker is aan phantasie dan, alsnog, aan technische vaardigheid, heeft echter, om de ontwikkeling een steot vooruit te geven, haar toevlucht genomen tot een, in den roman van onzen tijd, zeker nog niet zoo slecht gevonden hulpmiddel.

Zij laat Gonnie door 'n auto overrijden.

Zoo krijgt ze haar dan in een ziekenhuis, hetwelk Gonnie niet dan met een verstijfden arm en een geamputeerden voet verlaat.

Zoo komt dan, althans wat den eersten strijd betreft, de ontknooping.

* * *

Bezie ik echter deze *ontknooping* van Gonnie's strijd tusschen liefde en plicht, dan kan ik niet zeggen dat deze er een is die mijn verstand en gemoed bevredigt.

In de zaal van het ziekenhuis komt Erald Gonnie bezoeken juist als zij bezig is te bekijken een zilveren armband, dien zij van hem gekregen had toen het tusschen hen nog »aan-was«. Bij het zien van dien armband is het Erald »of een licht opgaat in zijn ziel«. Hij wordt er stil onder en ook Gonnie, die haar verborgen liefde nu ontdekt weet, wordt »vuurrood« en zwijgt. Maar dan gaan zij praten over Trude, en als Erald is heen gegaan is Gonnie's zielestrijd tusschen liefde en plicht geëindigd in zielevrede. »Eén met Erald in liefde voor Trude, kan zij hem nu liefhebben als Trude's echtgenoot, niet langer als den persoon, aan wien herinneringen verbonden waren van verloren geluk«.

De stap, die hier in de intrige van de ontwikkeling naar de ontknooping wordt gedaan, is mij, ook wanneer ik het emotioneele van Gonnie er bij in rekening brengt, een stap van zeven-mijlslaarzen, en dat trucje met den armband, om het op z'n amsterdamsch te zeggen, een dier mirakuleuse »casueeligheden« van slechte romantiek waaraan Mej. Has zich, tot mijn spijt, in haar werk wel eens meer bezondigt.

En nu de afloop van Gonnie's zielestrijd om door het christelijk Geloof te gelooven, tot vrede te komen.

Hier vinden wij de, zich uit de verwikkeling losmakende ontknooping eerst als Gonnie, uit het ziekenhuis ontslagen, weer bij de Webers terug is. Bij den plotselingen overgang van haar minneliefde voor Erald in schoonzustersliefde komt nu minneliefde voor Jack in haar hart op. Maar hoe hij haar ook zijn liefde toont, zij wil hèm haar wederliefde niet openbaren. En dat uit tweeërlei motief. Zij de deerlijk verminkte kan hem niet tot last zijn en zij, die niet gelooft, kan de vrouw niet worden van hem, den geloovige.

In het milieu van „het landschap bij onweer" komt dan Gonnie tot gelooven. Zij geeft, zij offert haar hart aan God en vindt daarin den vrede, dien zij miste. Jack vindt haar biddende en nu »hunne zielen één zijn", is ook voor Gonnie de verminking geen beletsel meer om Jack haar wederliefde te toonen.

'n Pakkend, maar mij niet bevredigend slot, want bij deze plotselinge bekeering mis ik, ook als ik weer het emotioneele van Gonnie in rekening breng, zooal niet den strijd, dan toch de intensiteit van den strijd, die aan zúlk een bekeering in een ziel voorafgaat.

* * *

'n Roman, ook een »christelijke« roman moet allereerst roman, dat is kunstwerk zijn.

Omdat er in Zusterliefde, in de uitbeelding van Gonnie's zieleleven, althans wat het eérste gegeven aangaat, onmiskenbaar artistiek gehalte zit en wat het vinden der intrige betreft, bij veel onbeholpenheid, althans weer wat het eérste gegeven betreft, hier en daar en vooral in het aanvangs-moment, toch ook wel technische vaardigheid blijkt, kan ik er het praedikaat van kunstwerk aan toekennen. Maar al is deze »christelijke« roman zeker niet »criant vervelend«, toch ware Mej. Nas met haar werk mijns inziens beter geslaagd indien zij niet van de meening ware geweest, dat een »christelijke« roman niet ánders te schrijven is dan door er een zoo subtiel en mystiek gebeuren als een »bekeeringsgeschiedenis« in te brengen. Bij haar nog niet voldoende, ik zal niet zeggen kennis aan, maar kennis van het »geestelijk leven« had zij dát niet moeten doen. Dat het ook ánders kan, heeft Ulfers met zijn Oostloren, heeft Schrijver met zijn De Lichte Last getoond. En ik denk hierbij ook aan wat ik onlangs van mijn vriend den letterkundige M. H. van Campen las, dat hij en nog anderen onder onze tijdgenooten in »joodsche« romans, »de sonore diepten van het gezinsleven bij vrome joden in rembrandtiek clair-obscuur voor ons heeft blootgelegd".

Dan, al heeft ook Mej. Nas met het tweede gegeven van Zusterliefde te hoog gemikt, toch heeft deze »christelijke« roman, als werk van 'n zeker nog niet rijp, maar toch reeds meer dan pas ontloken talent, dat zich in dienst heeft gesteld van God, aanspraak op onze waardeering.

G.

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit. Men schrijft ons uit Leeuwarden.

De beste wijze van werken, zoowel voor de verkiezingen als voor de propaganda onzer beginselen, is persoonlijk bezoek.

Maar daarom wordt niet minder prijs gesteld op de pers, die dagelijks of wekelijks de beginselen bepleit, en ook kunnen goede diensten bewijzen de openbare samenkomsten.

Het comité voor Friesland Noordelijk gedeelte laat geen dezer middelen ongebruikt.

Zijn leden beijveren zich om plaatselijk de vrienden te bezoeken, bezigen de pers om de beginselen te bepleiten, en beleggen eens in 't jaar een toogdag voor de Friezen, waar ieder welkom is.

Niettegenstaande de regen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat neerstroomde, kwamen de vrienden in grooten getale deze week naar de samenkomst te Leeuwarden, waar als sprekers optraden de heeren Prof. Dr. J. Ridderbos en Ds. F. C. Meyster.

Bijna 700 bezoekers luisterden met groote belangstelling naar de bepleiting der belangen van deze stichting naar den Woorde Gods, en toen des avonds Prof. Dr. P. A. E. Sillevis Smitt in dankzegging en gebed de Vrije Universiteit aan den Heere opdroeg, was het kerkgebouw buitengewoon goed bezocht.

Bezield en bemoedigd door het goede, dezen dag genoten, trok men huiswaarts om elk in eigen plaats voort te gaan met voor deze stichting te arbeiden. Het tekort van de beide laatste jaren moet weg, en voor volgende jaren voorkomen. Dat men ook tot offeren bereid is, bleek uit de collecte, die behalve de entreegelden (*f* 127.85) nog *f* 257.37 opbracht.

Voorts werden eenige leden geworven, zoodat ook uit een financieel oogpunt deze samenkomsten als uitstekend geslaagd mogen beschouwd worden.

De Kerkeraad der Geref. Kerk van Wons en Engwier bericht door dezen aan collectanten die van buiten komen, dat zij niet kunnen rekenen op giften van de leden der Gemeente, indien zij niet voorzien zijn van eene aanbeveling van den Kerkeraad voornoemd. Aanvragen voor collecten zende men minstens 4 weken van te voren in bij den Kerkeraad.

De Kerkeraad van Wons en Engwier.
J. M. de Jong, *Praeses.*
W. Elgersma, *Scriba.*

Wons, October 1915.

Geref. Traktaat-Genootschap „Filippus".

Namens het Bestuur van »Filippus« wordt hierbij meegedeeld:

1e. dat de e. v. Bestuursvergadering, D. V. gehouden wordt Donderdag 11 Nov. a.s. Stukken voor deze vergadering worden tot 9 Nov. ingewacht bij ondergeteekende;

2e. dat de vierde zending-1915 van traktaten naar de leden wordt verzonden door den Uitgever P. Mobach, te Breukelen.

Namens het Bestuur van »Filippus«
J. ter Borg, *Scriba.*

Wolvega, 5 October 1915.

Classe 's-Gravenhage.

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te 's-Gravenhage bericht, dat de Classe's 's-Gravenhage D. V. vergaderen zal te 's-Gravenhage op Dinsdag 9 November a.s. gewone tijd en plaats. Punten voor het agendum worden ingewacht vóór Dinsdag 19 October e.k. bij den Scriba, Van Speykstraat 105, 's-Gravenhage.

Namens den Kerkeraad voorn.
C. Lion Cachet, *Scriba.*

's-Gravenhage, 5 Oct. 1915.

Buitenland.

Engeland. De Duitsche Bijbelcritiek verworpen.

Eén ding althans kan men in den verschrikkelijken oorlog als een winst boeken, namelijk de afkeer dien men in Engeland is gaan gevoelen van de Bijbelcritiek, die van uit Duitschland op Engelschen bodem overgebracht, aldaar een schare volgers gevonden heeft. In Engelsche bladen wordt velerlei critiek uitgeoefend op Duitschland en Duitsche methoden, die in deze dagen in toepassing worden gebracht, maar meest heeft men daarbij het oog gevestigd op de door Duitschland gevolgde politiek. Maar in een artikel in de *Nineteenth Century* vestigt de heer H. B. Simpson de aandacht op het uitgangspunt van de rationalistische theologen en Bijbeluitleggers van Duitschland. Dit uitgangspunt is de »tendenz", waardoor men verondersteld dat de schrijvers van de Heilige Schriften een sterke voorkeur gehad hebben voor de een of andere theorie. Daarom wordt het vierde Evangelie voor onhistorisch verklaard, omdat de schrijver verondersteld wordt met een bepaalde tendenz geschreven te hebben, waardoor hij niet te boek stelde wat historisch gebeurd was, maar wat tot uitdrukking van zijn denkbeelden dienstig geoordeeld werd.

Die Tendenz-critiek wordt op rekening van den Teutonischen geest geschreven, terwijl betreurd wordt, dat in Engeland veelbelovende jongelieden de een na den ander zich gevangen geven voor de aanvallen van deze ongeloovige dwaasheid. Vele dingen zullen veranderd zijn wanneer de oorlog tot het verleden behoort, maar een verandering ten goede zal daarin bestaan, dat men wedergekeerd is tot de eenvoudigheid des geloofs in Christus en daardoor tot de eenvoudigheid waardoor men de Heilige Schrift als het Woord Gods aanvaardt. Zoo hoopt men in orthodox Engelsche kringen. Maar wij hopen, dat de Engelsche Christenen bij het beschuldigen van Duitsche Theologen niet zullen vergeten de hand in eigen boezem te steken. Het heeft in Engeland nooit ontbroken aan mannen die tegen de z.g. nieuwere Schriftcritiek hebben geprotesteerd. Wij noemen slechts een man als Spurgeon. Waarom hebben de Engelsche Kerken de waarschuwingen in den wind geslagen? Waarom een schrijver als Jan Maclaren zoo gevierd, die toch de Duitsche denkbeelden omtrent den Bijbel ingezogen had? Waarom niet de andere Engelsche Godgeleerden gevolgd, die allen welbewust het leerstuk van de Kerk omtrent de Heilige Schrift hebben gehandhaafd.

Polen. De Mariaviten.

In het thans door Duitsche troepen bezette Polen is sedert 20 jaren een godsdienstige beweging op te merken, waaraan wel aandacht te schenken is. In de Roomsche kerk stonden mannen en vrouwen op, die zich »Mariaviten" noemden, en die dezelfde positie innamen tegenover de Poolsche Roomsche kerk als de Gemeinschafts-lieden in Duitschland tegenover de Evangelische. Zij wilden oorspronkelijk geen afzonderlijke kerk stichten, maar zijn er ten slotte toch toe overgegaan.

Van de 12 millioen inwoners van het voormalige Russische Polen behooren drie-vierden tot de Roomsche kerk. Zou het aan de Russische overheersching te wijten zijn, dat de Roomsche kerk in Polen niet veel heeft bijgedragen tot het verheffen van het Poolsche leven? In elk geval heeft de Russische hand zwaar op het Poolsche volk gedrukt, en ook de Roomsche kerk leed daaronder.

In Plozk aan de Weichsel richtte in 1887 een 25-jarig vroom meisje van goede afkomst, Felicia Koslowska, met vier gelijkgezinde zusters een godsdienstige vereeniging op. Een vurige religieuse geest bezielde haar, gelijk onder de Slaven meer wordt waargenomen. Zij vond geen bevrediging in wereldsche genoegens en ook gevoelde zij geen roeping tot vervulling van gewone aardsche plichten. Maar ook trok haar het gewone kloosterleven niet aan. Zonder zich van de kerk van Rome los te maken, zocht zij mystieke, innige vroomheid. Zoo bewandelde zij haar eigen weg. Gelijk in de middeneeuwen Franciscus van Assisi zijn arm leven tegen de pracht der wereldkerk, zijn vrije persoonlijke overgave tot het dienen van de geringsten, tegen de oude en moede geworden organisatie der kloosters stelde, om het ideaal dat Christus hem voorgesteld had, te bereiken, zoo kon zijn moderne volgster zich evenmin in een gewoon nonnenklooster vinden. Zij wilde den regel van de heilige Klara, de stichtster van den vrouwelijken tak der Franciscaner-orde, volgen, maar dacht er niet aan den sluier in een Klarissenklooster aan te nemen. Iets nieuws zou geboren worden, voorshands in kleinen kring. De volgsters van Felicia Koslowska leefden gemeenschappelijk in vrijwillige armoede en verdienden haar brood door borduurwerk. De kring der zusters breidde zich uit en haar leden gaven zich aan het dienen van kerkelijke inrichtingen en het verrichten van socialen arbeid, waarvoor de Poolsche fabrieksteden een ruim arbeidsveld bieden. Het aankweeken van vroomheid werd daarbij niet vergeten. De „abdis" Maria Franciscа (deze naam werd door Felicia aangenomen) doorleefde in den geest het lijden, het sterven, en de opstanding van Christus; haar ziel huwde zich aan die van den Verlosser. Dit geestelijk doorleven, voor welke de ceremoniën der Roomsche kerk als hulpmiddelen moesten dienen, van den staat van vernedering en van dien der verhooging van den Heiland, beschouwden de zusters als het wezenlijke van de Christelijke religie. Daardoor kregen zij kracht tot overwinning van den eigen wil en tot zelfopofferende liefde. Felicia kreeg ook bijzondere openbaringen, „boodschappen" genoemd, die leidden tot het nemen van besluiten in zake den arbeid der liefde.

Van Roomsche zijde liet men haar niet ongemoeid. Men beweerde, dat de volgers en volgsters van Maria Franciscа een eeredienst maakten; dat men haar naam in de litanieën aanriep en haar naast, zelfs boven Maria, de moeder des Heeren, stelden. Maar één ding was zeker, de stichtster van het Mariavitisme kreeg ingevingen die haar tot bepaalde ondernemingen brachten.

Op grond van zulk een ingeving bracht zij in 1893 een Priestervereeniging tot stand, die voigens Franciscaansche grondregels arbeidend, meer op het arme volk zou kunnen inwerken, dan de zusters vermochten.

GEMENGD NIEUWS

Mekkagangers. Elk jaar doen vele Mahomedanen een bedevaart naar Mekka. In October 1914 kwamen daar echter slechts 33000 volgers van den Islam saam, terwijl andere jaren het getal bedevaartgangers de 100,000 dikwerf overtrof. De wereldoorlog is van die vermindering oorzaak. Uit Engelsch-Indië kwamen 12,000, uit Nederland-Indië 7000 Mekkagangers. De scheik der Senoesi had de deelname verboden, daar hij op een oorlog tusschen Oostenrijk en Italië rekende en daarom zijn menschen bij de hand wilde hebben.

Winckel.

Voor Kinderen.

DE VREEMDE.

X.

Naar het einde.

Hadden de vrienden gemeend of althans gehoopt, dat het verblijf in den vreemde Stevens goed zou doen, dat bleek al spoedig niet zoo te zijn. Hij ging in Engeland eer achter- dan vooruit, en toen hij dan ook weer na eenige weken terugkeerde, moest ieder erkennen, niet aan hem te hebben gewonnen, wat eigenlijk zeggen wou, uw toestand schijnt verergerd.

Dat gevoelde de heer Stevens trouwens zelf ook wel, doch het ontnustte hem niet. Hij kon thans ten volle de schoone woorden meezeggen: die we lezen in 2 Cor. 5 : 1: Want wij weten, zoo ons aardsche huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen.

Zoo kwam hij dan uit den vreemde terug, wel bewust dat dit zijn laatste reis zou zijn, eer hij de groote begon, waarvan niemand wederkeert. Met bezorgdheid zagen zijn kinderen hoe hij verminderd was. Doch hij sprak: De wil des Heeren geschiede; Hij weet wat goed is en zal 't wel maken. Soms hoorde men de zieke op zijn legerstede met zachte stem de heerlijke woorden zingen van Ps. 73 : 12 en 13, die in onze berijming luiden:

'k Zal dan gedurig bij U zijn,
In al mijn nooden, angst en pijn;
U al mijn liefde waardig schatten,
Wijl Gij mijn rechterhand woudt vatten.
Gij zult mij leiden door Uw raad,
O God, mijn Heil, mijn Toeverlaat;
En mij, hiertoe door U bereid,
Opnemen in Uw heerlijkheid.

Wien heb ik nevens U omhoog?
Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog,
Op aarde nevens U toch lusten?
Niets is er, waar ik in kan rusten.
Bezwijkt dan ooit, in bitt're smart
Of bangen nood, mijn vleesch en hart,
Zoo zult Gij zijn voor mijn gemoed
Mijn rots, mijn deel, mijn eeuwig goed.

Met trouwe zorg en hartelijke liefde werd de vader in zijn ziekte door zijn kinderen omringd, die innig met elkaar verbonden bleven, ook al woonden niet allen meer in het ouderlijke huis. Den vader was dit tot grooten troost en vreugd, te meer als hij bedacht hoe een der kinderen eigenlijk een vreemde was, schoon die het zelf evenmin vermoeden kon als zij die hij broeders en zusters noemde.

»Kinderen«, zoo sprak de zieke tot hen meermalen, »gij zijt bedroefd omdat ik waarschijnlijk spoedig heenga, en ook mij kost het veel u te verlaten. Doch de Heere weet wat goed is, en wij scheiden slechts voor een tijd, zoo gij in des Heeren wegen wandelt, gelijk tot mijn blijdschap dusver uw lust was.

„Voor mij zelf zal het heengaan winst zijn. Ik heb in dit leven veel zegeningen mogen genieten. Uw lieve moeder is mij een trouwe steun geweest. Ook leed en smart zijn mij niet gespaard. Maar ten slotte kan ik zeggen: de Heere heeft alles wèl gemaakt. Daar ginds bij Hem zal het echter alles beter zijn dan hier. Ik heb veel van de wereld gezien, meer dan de meesten, maar dit zag ik dat overal de zonde heerscht en de menschen en hun daden bederft. Doch in het land van rust en heerlijkheid zal het anders zijn. Daar woont de zonde niet. Daar zal eeuwige blijdschap zijn op het hoofd dergenen die Christus hebben liefgehad. Daar ga ik heen".

Reeds lang te voren had Stevens bij den dorpsnotaris, met wien hij in vriendschap leefde, zijn laatsten wil of testament doen beschrijven. Thans liet hij zijn vriend bij zich komen.

»Ik zal hier niet lang meer zijn«, sprak hij, »en moet u een geheim mededeelen dat nog niemand buiten mij weet. Niet alle kinderen die gij als de mijne kent zijn dit ook«.

De notaris zag den zieke verbaasd aan, en deze vervolgde:

»Zie eens deze papieren in dan zal alles u duidelijk worden. Een der kinderen is een aangenomen kind. Dat is gebeurd een paar jaar voor gij hier kwaamt«.

De notaris las de stukken door en riep eindelijk verbaasd:

»Alles in orde. Maar hoe is het mogelijk? Willem uw zoon niet!«

Stevens legde nu uit hoe het daartoe gekomen was en voegde er bij:

»Mijn vrouw en ik hadden afgesproken ons geheim voor allen te bewaren tot Willem groot zou zijn geworden. Maar nog altijd heb ik gezwegen en weet hij niet beter of hij is mijn eigen zoon. Nu hebben, Gode zij dank, de kinderen steeds in vrede en eendracht geleefd, en niemand van hen vermoedt dat onder hen een vreemde is. Thans nu ik ga sterven vind ik het noodig dat zij allen weten hoe het eigenlijk staat.

„Ik zal u, vervolgde de zieke, weldra weer laten roepen. Gij moet er bij zijn, als ik met de kinderen over deze dingen spreek. Intusschen staat dit vast: Gij behoudt alles voor u, tot ik u verlof geef het te vertellen. Daar wij hier weinig of geen bekenden hadden, heeft indertijd maar een enkele geweten, dat Willem bij ons gebleven is. En die enkelen zijn reeds lang dood of van hier vertrokken. Dit geheim blijft dus onder ons tweeen."

De notaris beloofde zijn vriend gaarne naar diens verzoek te zullen handelen en vertrok.

Hoogenbirk.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

Beroepen: Maasdijk, W. S. Pontier, te Kruiningen. — Leiden, R. E. van Arkel, te Soest. — Lekkerkerk, R. Brouwer, te Haamstede. — Oosthem c. a., W. F. Geerds, te Idskenhuizen. — Krommenie, A. P. Lanting, te Tholen. — Spijkenisse, G. H. de Jonge, te Scharnegoutum. — Amsterdam (vac. wijlen Ds. C. van Prooijen), F. C. Meijster, te Rotterdam. — Pieterburen (Gr.), D. Ligter, te Zuidbroek. — Exmorra, Th. A. Bergsma, te Zeerijp. — Exloërmond. — Ouderkerk a/d IJssel, J. Vesseur, te Elburg. — Rotterdam (vac. wijlen Ds. H. H. Veder), J. C. Rullmann, te Utrecht.

Aangenomen: Zalk en Veecaten, R. Koolstra, te Numansdorp.

Bedankt: Brouwershaven, A. Scheele, te Veere. — Hellevoetsluis en Nieuw-Helvoet, G. de Jager, te Wolfaartsdijk. — Zuid-Beijerland, W. T. van Dam, te Willemstad. — Stellendam, J. H. Beumee, te Stedum. — Oostermeer, D. van Dijk, te Knijpe. — Jutrijp-Hommerts, N. Diemer, te Gameren. — Edam, F. H. van Loon, te ter Apel.

De heer C. Koppenaal, Theol. Doctr., die een jaar lang hulpprediker geweest is bij de Geref. Kerk te Meppel, verzoekt ook thans nog geen beroep op hem te willen uitbrengen. Zijn adres voor preekverzoeken is te Stad aan het Haringvliet.

De Kerkeraad der Geref. Kerk te Moordrecht deelt hierbij mede, dat het adres van genoemden Kerkeraad voortaan is: W. M. Boerkoel, scriba.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

Beroepen: Gorssel (toez.), H. P. Beker, te Welsum. — Middelharnis en Bleiswijk, P. Kruyt, te Gouderak. — Delfshaven, J. P. van Bruggen, te Uithuizermeeden. — Groningen, P. Veen, te Zutphen. — Heerenveen, C. Met, te Zaandam. — Nederhemert, C. Verloop, cand. te Utrecht. — Asten (N.-B.), J. H. C. Israël, te Vaals. — Driesum, S. Ronner, te Waddinxveen. — Winschoten, W. H. Roobol, te Enschede. — Rouveen, A. Dekker, te Giessendam c.a. — Berkenwoude (toez.), J. R. Immink, cand. te Deventer.

Aangenomen: Veghel (N.-Br.), G. de Vries, te Stevensweert. — Bergschenhoek, O. J. van Rootselaar, te Polsbroek. — Paesens c.a., W. G. G. Beerekamp, cand. te Arnhem. — Meppel, J. P. van Duyne, te Spijkenisse. — Nederhemert, C. Verloop, cand. te Utrecht. — Garderen, J. Kievit, cand. te Oud-Vossemeer. — Zoelmond, W. J. van Elden, cand. te Utrecht.

Bedankt: Aalst, H. Japchen, te Loon-op-Zand. — Lienden (2e pred. plaats), P. Snoep, te Elst b/Amerongen. — 's Heerenberg (toez.), J. W. Kruijt, te Gennep. — Arnemuiden, Ottoland en Bleiskensgraaf, J. Kievit, cand. te Oud-Vossemeer. — Rottum, H. W. Bloemhoff, cand. te Noordbroek.